

Валентина Музичук,
кандидат філологічних наук,
викладач вищої кваліфікаційної категорії,
(Житомирський базовий фармацевтичний
фаховий коледж Житомирської обласної ради)

ОБРАЗ ДОМУ В РАННІЙ ДРАМАТУРГІЇ ГНАТА ХОТКЕВИЧА

Драматургія і література в цілому на початку ХХ ст. виконують подвійну функцію: з одного боку – це спрямованість на збереження національно-культурної ідентичності, що виражалось через зв'язок із традиціями, а з іншого – спосіб радикальної переоцінки старого, боротьба новітніх тенденцій західноєвропейських літературно-естетичних концепцій. Драматурги цього періоду намагалися витворити власний стиль, оскільки на фоні яскравого піднесення європейських літератур, українська мусить існувати в умовах колоніальних, чи напівколоніальних. Відтак, творчість Івана Франка, Лесі Українки, Володимира Винниченка, Василя Пачовського, Олександра Олеся, Миколи Куліша попри використання європейських модерних тенденцій, все ж не поривають зв'язку із усталеними правилами і темами. Також варто зазначити, що «потенційна гетерогенність українського художнього мислення, що має глибоке історичне коріння, у новий час диференціює літературний процес не тільки в межах «старого» та «нового», а й у різномірності власне нових тенденцій, їх накладанні та самозапереченні» [4, с. 30].

Динамічний розвиток історичних подій зумовив вироблення нових підходів до висвітлення тем та проблем, розширення жанрової палітри, посилення філософічності, поетичності слова. Актуалізація проблеми національної ідентичності спонукало до поглиблення універсальних категорій: Доля, Воля, Віра, Мати, Земля, Простір, Дім [4]. Але саме через моделювання власного простору і розпочинається виокремлення свого серед чужого, а відтак себе серед чужих.

Проблему образу дому та його значення в українській літературі досліджували С. Андрусів, Л. Павленко, К. Шимоняк, М. Шагінян, З. Гудченко, О. Боронь та ін. Варто зауважити, що в монографії О. Бороня «локус дому» набуває філософського розуміння саме через призму національного питання.

Дім має особливе значення в національній культурі. Це власний простір, зв'язок з яким в силу різних історичних обставин ніколи остаточно не втрачався, хоч і вимагав постійного захисту починаючи від фізичного знищення під час набігів кочових племен до радянського руйнування традиційного устрою «свого» переважаючим «наше». Культура формування та наповнення категорії дому витворювалась віками та набула глибокого архетипного значення, а тому «дім якраз і є тим місцем, де автентична згадка про минуле може знайти найпевніший, можливо, прихисток під час великих воєн пам'ятей. Більше того, дім як структура символічного порядку формує тих, хто в ньому мешкає» [1, с.305]. Саме тому в драмах Г. Хоткевича попри правило модернізму звести навколишній світ до умовності все ж залишаються

детальні описи просторів (будинків, хатнього начиння, загальної емоційної атмосфери), особливо в творах на історичну тематику, що стає ще одним способом витворення внутрішнього світу героїв.

Важливим є розміщення персонажів та їх рух у просторі, що є розширенням образу дому на свій та чужий. Наприклад, у драмі «Добуш» (*правопис автора збережено – В. М.*) дійство вибудовується на кількох поверхах водночас. Митець використав давню українську вертепну систему і розділив сцену на дві частини: «Повисоку – хата Олекси. Внизу – пляц панського двора» [3, с. 44]. Те, що відбувається внизу, схоже на опис пекла, а пани зі своїми гайдуками схожі на темних демонів, які знущаються з людей. М. Еліаде у праці «Священне і мирське» вказує про закономірність розриву простору, який передуює створенню «нового світу»: «Розрив простору є початком створення Світу, бо він дає «вихідну точку», центральну вісь усіх майбутніх рухів. Коли священне проявляється в будь-якій ієрофанії (*священній іпостасі – В. М.*), має місце не тільки розрив однорідності простору, відкривається абсолютна реальність, яка протистоїть нереальності безмежного навколишнього хаосу. Вияв священного онтологічно є моментом народження Всесвіту» [2, с. 12]. Тому Добуш має створити нову реальність, знищивши хаос існуючий, світ профанний, натомість хата Добуша є втіленням світу сакрального, що варто зберегти.

Відкривання вікон, через які влітає вітер та звуки вулиці, що руйнують спокій помешкання («Лихоліття»), тривожне стукотіння гілки в шибку, що так і хоче ввірватись всередину («На залізниці») або вимушена втеча з рідного дому, в якому вже немає життя («Рогнідь», «Добуш»), сприймаються, як вибиття із рівноваги. Героїв огортає почуття страху, тотальне забуття й утрата пам'яті, самотності, загубленості тощо. На думку Л. Яшиної, «руйнування дому-родового гнізда відбувається під впливом деструктивних факторів (революції, війн), коли простір дому перетворюється на простір дискомфорту» [5, с.72] Прикметно, що загроза цілісності світу рідного дому в українській літературі переростає в масштабну ідею втрати рідної землі, тому герої творів Г. Хоткевича часто кидають свій дім у пошуках нових рішень задля збереження та хоча б часткового відтворення минуло життя («Добуш», «Лихоліття»). Проте покинутий рідний дім може остаточно розірвати кровний зв'язок з малою батьківщиною, що породжує жорстокість, байдужість, бездуховність, як у героя драми «Пристрасті» Петра, що переходить на бік ворога, або в Добуша, який в афектному сплеску емоцій вбиває священника.

Образ дому в творчості Хоткевича витворює модель особистого та національного світопорядку, що вимагає постійних перевірок часом. Слабкодухність, пристосуванство, страх витісняє з меж рідного гнізда, його остаточної втрати, натомість сила, боротьба дають спроможність переформатування та відновлення свого комфортного середовища.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Агеєва Віра За лаштунками імперії. Есеї про українсько-російські культурні відносини. 2-ге вид., випр. К.: Віхола, 2023. 360 с.
2. Еліаде Мірча. Священне і мирське; Міфи, сновидіння і містерії; Мефістофель і андрогін; Оккультизм, ворожбицтво та культурні уподобання / Пер. з нім., фр., англ. Г. Кьорян, В. Сахно. Київ: Видавництво Соломії Павличко «Основи», 2001. 592 с
3. Хоткевич Г. Добуш. *Хоткевич Г. Неопубліковані гуцульські п'єси*. Луцьк: «Терен», 2005. С.41–100
4. Шумило Н. Український модернізм початку ХХ ст.: питання поетики. *Слово і час*, 2017. №3. С. 27-38
5. Яшина Л.І. Образ дому в творчості В. Дрозда. *Актуальні проблеми слов'янської філології*. 2010. Випуск ХХІІІ. Частина 4. С. 66-72